

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΟΓΡΑΦΟΙ¹

Κυρίες καὶ κύριοι,

Βασιλεύοντος ἐν Γαλλίᾳ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ἡ Ἐνετικὴ Δημοκρατία ἀπερῆσεν ν' ἀποστείλῃ εἰς Βερσαλίαν Ἐνετὸν εὐπατρίδην, πρὸς διεξαγωγὴν διπλωματικῆς τινος ἐντολῆς. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ αὐλικοὶ ἐπεδαψίλευσαν ἐναμίλλως παντός εἶδους φιλοφρονήσεις εἰς τὸν ξένον πρεσβευτὴν. Μίαν ἡμέραν ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς, ἐπιδεικνύων εἰς αὐτὸν τοὺς ἀπερχάντους καὶ συμφύτους κήπους τῶν Ἀνακτόρων, ὑπὸ τὴν μυστηριώδη σκιάν τῶν ὁποίων πολλάκις ἔκουψε τὰς ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας του τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον, ἠρώτησε τὸν Ἐνετὸν μεγίστανα, τί ἐκ τῆς μαγευτικῆς ἐκείνης διαμονῆς ἐκίνει περισσώτερον τὸν θαυμασμόν του.

Ὁ διπλωμάτης προσεκλήθη βαθέως ἐνώπιον τοῦ «Βασιλέως Ἡλίου» καὶ ἀπεκρίθη:

— Ὅτι ἐγὼ εὐρίσκουμαι ἐδῶ, Μεγαλειότατε.

Ὁμολογῶ, ὅτι αἰσθητὰ ἀνάλογον ἐκπλήξσεως, μετέχον ὅμως πολὺ καὶ ῥόθου, μοῦ ἐμπνέει ἡ ἀποφινὴ παρουσία μου ἐπὶ τοῦ βήματος τούτου, ἂν δ' ἐγνώριζα ὅτι τὸ ἀκροατήριόν μου δὲν ἦτο διατεθειμένον ὅπως ὅλα τὰ ἀκροατήρια τοῦ κόσμου, ἐκ καλῆς ἀνατροπῆς καὶ ἐκ συνθηεῖας πρὸς τὰ ἀπρόσπτα ἢ καὶ... προβλεπόμενα δυστυχήματα τῶν δημοσίων διαλέξεων, νὰ μὲ ἀνεχθῇ — καὶ τίς οἶδε! — ἴσως καὶ νὰ μὲ ἐπιδοκιμάσῃ, τὸ θάρρος μου θὰ ὑπεχώρει τὴν τελευταίαν στιγμήν. Ὅπωςδὴποτε ἀπεδύθην εἰς τὸν ἀγῶνα — καὶ ἡ εὐμένειά σας ἄς μὴ ἐγκαταλείψῃ τὴν τόλμην μου.

Κυρίες καὶ κύριοι,

Ἐκ τοῦ τίτλου τοῦ ἀναγνώσματός μου θὰ εἴσθε προδιατεθειμένοι περὶ τοῦ θέματος τῆς ὁμιλίας μου. Δὲν θέλω ν' ἀρχίσω μὲ πρόγραμμα. Καλῶς γνωρίζετε, ὅτι τὰ προγράμματα ἐκδίδονται διὰ ν' ἀθετουνται. Ἀλλ' ὀρεῖμαι νὰ σᾶς προειδοποιήσω ποῖον ἀκριβῶς θὰ εἶνε τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον θὰ προσπαθῆσω νὰ πραγματευθῶ μεθ' ὑμῶν ἀπόψε. Δὲν θ' ἀποπειραθῶ νὰ σᾶς διδάξω τίποτε νέον. Πολὺ δ' ὀλιγώτερον νὰ σᾶς διδάξω. Σᾶς καλῶ εἰς ἀπλὴν συνδιάλεξιν περὶ ἐφημεριδογραφίας, ὅπως ἔχει σήμερον, ὅπως δοῦν καὶ ἐπιδοῦν, ὅπως λειτουργεῖ καὶ κινεῖται. Εὐχρησθηθῆτε νὰ μὲ ἀκολουθήσετε χωρὶς πολλοὺς διαταγμούς. Θὰ δοκιμάσω νὰ φανῶ μᾶλλον εὐχρηστος ἢ ὠφελίμος — ἐκτός ἐὰν ἔχω τὸ ἀτύχημα νὰ εἶμαι συγχρόνως ἀναρὸς καὶ ἀνωφελής...

Ἡ ἐφημεριδογραφία εἶνε σύγχρονος πρὸς τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Ἄν ἐπὶ οὐδενὸς φύλλου... συ-

κῆς ἐγράφη ἡ συνομιλία τῆς Εὐκας πρὸς τὸν ὄριν, τὸ ὑπέρτατον αὐτὸ interview, τὸ ὁποῖον μετὰ παρέλευσιν τῶν χιλιάδων ἐτῶν βαρύνει ἀκόμη ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς ἀνθρωπότητος — ἐὰν ἡ ἀδελφοκτονία τοῦ Κάιν δὲν ἀπετέλεσε τὸ θέμα κανενὸς ἀρθροῦ ἐφημερίδας ἀντιπολιτευομένης τὴν πρώτην τοῦ κόσμου κυβέρνησιν — ἂν ἡ μέθη τοῦ γηραιῦ Νῶε δὲν περιεσώθη μυθογραφικῶς ἀντιγεγραμμένη ἐκ τοῦ ἀστynomικοῦ δελτίου τῆς ἐποχῆς — ἀλλ' ἡ ἀρχαία ἀθηναϊκὴ ἀγορὰ καὶ οἱ διατρέγοντες αὐτὴν νεολόγοι, τί ἄλλο εἶνε ἢ αἱ πρῶται ἐφημερίδες; Ἐφημερίδες λάλοι, περὶ πάντων ὁμιλοῦσαι, τὰ πάντα κρίνουσαι καὶ ἐπικρίνουσαι, πρὸ πάντων δὲ τὰ πάντα διαδίδουσαι;

Περιεσώθησαν καὶ μέχρις ἡμῶν οἱ περιέργοι οὗτοι τύποι, τοὺς ὁποίους, ἄνδρας, συναντῶμεν εἰς τὰ καφενεῖα, γυναικας, εἰς τὰς αἰθούσας. Τοὺς γνωρίζετε καὶ τὰς γνωρίζετε. Τοὺς βλέπετε πυρετωδῶς σπεύδοντας πρὸς τὸ μέρος, ὅπου πρόκειται νὰ εὕρουν πρόχειρον καὶ πρόθυμον ἀκροατήριον. Φέρουν μεθ' ἑαυτῶν τὴν εἰδήσιν τῆς ἡμέρας, τὸ σκάνδαλον τῆς ὥρας, τὴν κακολογίαν τῆς στιγμῆς. Τὰ εἰξεύρουν ὅλα. Δὲν τοὺς διαφρεύει τίποτε. Πότε πίπτει ἡ κυβέρνησις. Ποῖα εἶνε αἱ σχέσεις τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν πρωθυπουργόν. Ποῖος ἠρραβωνίσθη χθὲς τὸ βράδυ. Ποῖος ὑπανδρεύεται αὐριον. Τί διαζύγιον ἐπικεῖται. Ποῖοι θὰ εἶνε κεκλημένοι εἰς τὸν χορὸν τῆς τάδε πρεσβείας. Τί θὰ παίξουν εἰς τὸ θέατρον. Τελεσμένα γεγονότα σπανίως καταδέχονται ν' ἀναγγελοῦν. Εἶνε τὸσον περὶ ἡ πραγματικότητος — καὶ ἡ ὀρατασία τὸσον ἐξωραΐζει τὸ μέλλον!... Ποσάκις, ὅταν τὴν δημοσιογραφικὴν μου εὐμχανίαν βασιανίζῃ ἡ ἀδυσώπητος ἀνάγκη τῆς ὕλης καὶ ἡ κεφαλὴ δὲν εἶνε τὸσον γόνιμος, ὅσον ἐπιθάλλον αἱ ἀκόρεστοι ἀπαιτήσεις τοῦ γώρου, ποσάκις δὲν ὠνειροπόλησα τοὺς πολυτίμους τούτους συνεργάτας καὶ πρὸ πάντων τὰς πολυτίμους αὐτὰς συνεργάτιδας, οἱ ὁποῖοι ἀθροίζαντες ἐπιμελῶς εἰς ἓν σύνολον τὰς φήμας τῆς ἡμέρας μὲ κάποιαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν θ' ἀπῆρτιζαν τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον, τὸ ζωηρότερον, τὸ ἐπιζητότερον ἄρθρον ἐφημερίδας!...

Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οἱ τύποι οὗτοι, οἱ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων περισωθέντες δὲν ἔχουν πλέον τὴν σημασίαν τῆς ἄλλοτε. Ὅταν δὲν ὑπῆρχον ἐφημερίδες, οἱ ἀδελφοὶ κηρήνες τῆς ἀγορᾶς, οἱ τὸσον ὁμιλοῦντες μὲ τοὺς ἡμιαέργους θαμῶνας τῆς πάλαι ὥρας Ἑλλάδος καὶ τῶν Χαιτείων, ἦσαν τὸ πᾶν. Ἦγον καὶ ἔφερον τὴν κοινὴν γνώμην, ἀναλόγως τῶν εἰδήσεων τὰς ὁποίας ἐμάνθαναν ἢ ἐπλατταν — ἀπράλληλα ὅπως αἱ σημεριναὶ ἐφημερίδες. Ὅλος ὁ κόσμος ἦτο ἐξηρητημένος ἀπὸ τὰ χεῖλη των. Ἐπεριμένοντο νὰ ἐξέλθουν τῶν οἰκιῶν των, ὅπως τώρα αἱ ἐφημερίδες νὰ ἐκδοθῶν. Ἐπερικυκλοῦντο ὑπὸ τῶν περιέργων, ὅπως σήμερον εἰς ἡμέρας πολιτικῶν κρίσεων, ἢ ἐκτάκτων γεγονότων, γίνονται ἀνάρπαστα τὰ δημοσιογραφικὰ φύλλα. Εἰς τὴν ἐποχὴν μας οἱ καινολόγοι τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν καρενείων ἂν δὲν ἐπαναλαμβάνουν, μεγαλοποιούντες, ἐκτείνοντες καὶ συμπληροῦντες, ὅ,τι ἀνέγνωσαν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς ἡμέρας, δὲν κάμνουν παρὰ

¹ Δημοσιὰ διάλεκτις γενομένη ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ Παρισσῶν.

νά ἐκδίδουν ὀλίγον ἐνωρίτερα ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πληρέστερα καὶ καλλίτερα θὰ ἀναγνώσετε εἰς αὐτὰς τὴν ἐπιούσαν. Ἡ ἐφημεριδογραφία κατήντησε πλέον τόσον πολυλόγος, μικρολόγος καὶ κακολόγος — ὥστε οἱ προφορικοί οὔτοι φορεῖς τῆς πολυλογίας, τῆς μικρολογίας καὶ τῆς κακολογίας κατέστησαν σχεδὸν περιττοί . . .

Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀγορᾶς ἄλλως οἱ ἄπλοι καὶ ἄσμοι αὐτοὶ διαφορογράφοι ἐπλαίσιουν καὶ περιέβαλλον εἰκόνα, τῆς ὁποίας τὸ βάθος ἀπειτέλουν δημηγορίαὶ τοῦ Περικλέους, φιλοσοφικαὶ διαλέξεις τοῦ Σωκράτους, εὐφυολογίαὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀποφθέγματα τοῦ Διογένης καὶ ἐπὶ πᾶσι πολεμικὰ ἄρθρα τοῦ Δημοσθένους . . . Τὴν ἐφημερίδα θὰ ἔκαμνεν ὅποιοςδήποτε ἐξ ὄλων ὑμῶν μὲ συνεργάτας τοιοῦτους! Φαντασθῆτε (καὶ μὴ προσέχετε, παρακαλῶ, πολὺ εἰς τὴν ἀναστάτωση τῶν χρονολογιῶν) — φαντασθῆτε τὸν Δημοσθένη γράφοντα τὸ κύριον ἄρθρον, ἐπιθεσὶν πῦρ καὶ μένεα πνέουσαν κατὰ τοῦ Φιλίππου, φιλιππικὸν ἀληθῆ — παρακάτω μίαν ἀγόρευσιν τοῦ Περικλέους, ἀπηγοῦσαν ἐν Ὀλυμπίῳ μεγαλείῳ τοὺς πόθους καὶ τὰς συγκινήσεις ἐνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ — ἕνα διάλογον τοῦ Πλάτωνος ἀναλύοντα ἐν τῶν θεμάτων τὰ ὅποια συνεζητήθησαν εἰς τὸ συμπόσιον τῆς προτεραίας — τὴν ἀνάλυσιν τοῦ τελευταίου δράματος τοῦ Σοφοκλέους ἢ τοῦ Εὐριπίδου — τὴν περιγραφὴν τῆς πομπῆς τῶν Παναθηναίων — ὅλα αὐτὰ ἐπισφραγίζόμενα ἀπὸ ἐπιφυλλίδα, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχε γράψῃ ὁ Λουκιανός. Τὴν ἐφημερίδα καὶ πῶς ὅλος ὁ κόσμος θὰ ἐσπευδεν εἰς τὰ γραφεῖα τῆς νὰ ἐγγραφῇ συνδρομητῆς, μὴ λησμονῶν ἴσως — ἂν καὶ θὰ ἐπρόκειτο περὶ ἑλληνικῆς ἐφημερίδος — καὶ νὰ προπληρώσῃ τὴν συνδρομὴν του!

Ἄλλ' οἱ λόγοι εἶνε πτερόεντες. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ν' ἀπομνημονεύσῃ τὰς πράξεις του ἐπὶ ὕλης διακεστέρως ἢ τοῦ ἀέρος τοῦ φέροντος τοὺς λόγους του . . . Διὰ νὰ εὐρωμεν τὰ ἔχνη μονίμου ἐφημερίδος, ἐν τῇ ὁποίᾳ διαβλέπομεν οἴονεῖ τὸ πρῶτον σπέρμα, τὸ ἄμορφον πρωτόπλασμα τῆς σημερινῆς ἐφημεριδογραφίας, ἀνάγκη νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐκεῖ εὐρίσκωμεν τὰ περίφημα *acta diurna*, μικρὰς ἐφημερίδας ἐπὶ περιγραμνῆς γραφομένης καὶ τοιχοκολλημένης εἰς τὰς ὁδοὺς. Περὶ αὐτῶν ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι «ὄχι σπανίως ψεύδονται». Φαντασθῆτε! Ἀπὸ τὴν ἀθῶαν καὶ βρεφικὴν ἐκείνην ἡλικίαν ἀκόμη δὲν ἔλεγον τὴν ἀλήθειαν! Φαίνεται ὅτι ἰδιᾶζον προπατορικὸν ἀμάρτημα βαρύνει ἐπὶ τοῦ τύπου. Εἰς τὰς καθημερινὰς ταῦτα τῶν ὁδῶν ἐφημερίδας ἀνεγράφοντο τὰ κυριώτερα γεγονότα τῆς ἡμέρας, πολλάκις ἐπιεσθῶν ἀσημαντα, φῆμαι ἀδέσποτοι, κακολογίαί, σπανιότερον ὕβρεις, (κατὰ τοῦτο αἱ Ἀθηναὶ ἀπέχον τῆς Ῥώμης) ἀστειολογίαί, ἀκριβῶς ὅ,τι ἀνοίγων τις καὶ φύλλον σημερινῆς ἐφημερίδος κινδυνεύει καὶ σχεδὸν . . . εὐχεται ν' ἀπαντήσῃ.

Πάντα ταῦτα ὅμως ἦσαν ἀπόπειραι ἀτελεῖς πρὸς τὸ ἰδεῶδες, τὸ ὅποιον μὲ τὸ μυστηριώδες αὐτῆς ὀρμέφυτον, τὸ προηγούμενον τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων, διέβλεπεν ἤδη ἡ ἀνθρωπότης. Ἐχρειάσθη νὰ πνεύσῃ ἐπὶ τοῦ κόσμου ἡ αὐρα τῆς μεγαλοφυΐας

ἀνακαλύψεως τοῦ Γουτεμβέργιου διὰ νὰ λάβῃ ἡ ἐφημεριδογραφία τὸν ἀληθῆ αὐτῆς τύπον, νὰ ἐλευθερωθῇ εἰς τὸν σημερινὸν αὐτῆς χαρακτῆρα, νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ νὰ βαδίσῃ ἐμπρός, ἐγκυμονοῦσα τὴν ἐπανάστασιν τῆς ὁποίας τὰ στοιχεῖα ἔφερον ἐν αὐτῇ. Διὰ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας νέοι ὀρίζοντες, τί λέγω; νέος κόσμος ἠνοιχθή εἰς τὴν ἐφημερίδα καὶ τὴν ἐφημεριδογραφίαν.

Θέλετε νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν; τὸν πολυποικίλον, τὸν δαιδαλώδη, τὸν λαθουρινθώδη; Ἄς μὴ ἀπασχοληθῶμεν ἀπὸ χρονολογικὰς λεπτομερείας. Ἄς μὴ παρακολουθῶμεν τὴν ἐφημερίδα κατὰ τὴν βαθμιαίαν αὐτῆς ἐξέλιξιν. Ἄς μὴ ἐξετάσωμεν ποῦ ἐξεδόθη ἡ πρώτη ἐφημερίς, τῆς ὁποίας τὴν γέννησιν, ὡς τὴν τοῦ Ὀμήρου, διαμφοισθητοῦν διάφοροι χωραὶ. Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως *gazetta*, τὴν ὁποίαν ἄλλοι μὲν θεωροῦν παραφθορὰν τῆς ἐβραϊκῆς λέξεως *izgab* (ἥτις σημαίνει ἐκδοσὶν), ἄλλοι δὲ ὑποκοριστικὸν τῆς ἰταλικῆς λέξεως *gazza*, ἥτις σημαίνει τὴν κίσσαν, τὸ ἀτελεσθέντων φλύαρον ἐκεῖνο πτηνόν, τὸ δοθὲν ὡς σύμβολον εἰς τοὺς δημοσιογράφους, ὅπως ἡ σῶφρων καὶ σιγηλὴ γλαυῆ ἐδόθη σύμβολον εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν ἐρημον Ἀκαδημίαν καὶ μερικοὺς ἀφῶνους καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄς μὴ ἐνδιατρίψωμεν, ἂν θέλετε, οὔτε εἰς τὰ πρῶτα ψελλίσματα τοῦ τύπου καὶ ἂς παρέλθωμεν ἀπλῶς μετὰ σεβασμοῦ πρὸ τοῦ πατριάρχου τῆς δημοσιογραφίας, τοῦ Γάλλου Θεοφράστου Ρενωδῶ, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριᾶς θὰ στολίσῃ προσεχῶς μίαν πλατεῖαν τῶν Παρισίων. Πάντα τὰ περὶ αὐτῶν ἡμπορεῖτε νὰ εὐρετε φυλλομετροῦντες τὸ τυχὸν ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν ἢ τὴν πρῶτην περὶ ἐφημερίδος μονογραφίαν, ἥτις θὰ πέσῃ εἰς χεῖράς σας. Ἡ κυρία Σεβινιὲ ἔγραψε πρὸς τὴν κόρην τῆς: «Γράψε μου μὲ τὴν καρδίαν σου — καὶ ὄχι μὲ τὴν βιβλιοθήκην σου». Ἡ συμβουλή αὐτὴ πρέπει νὰ εἶνε ὁ ὑπογραμμὸς τῶν ὀμιλούντων δημοσίᾳ. «Ὀμιλεῖτε μὲ τὸ πνεῦμα σας — πολὺ ἢ ὀλίγον ἀδιάφορον — καὶ ὄχι μὲ τὰ λεξικά σας» . . . Ἄν δ' ὅ,τι ἀκούετε αὐτὴν τὴν στιγμήν εἶνε ἡκίστα ἐπαγωγόν, ἢ εὐθύνη βεβαίως δὲν ἀνήκει εἰς τὴν συνταγὴν τῆς κυρίας Σεβινιὲ.

Ἐπιίγομαι νὰ φθάσω εἰς τὴν σύγχρονον, τὴν σημερινὴν ἐφημερίδα, τὴν «μεγάλην αὐτὴν ἀδυναμίαν», ὅπως τὴν ὠνόμασεν ὁ Αἰμίλιος Γοραρδίνος. Σπεύδω νὰ σᾶς ἐπιδείξω τὸ βρέφος ἀπηλλαγμένον ἀπὸ τὰ σπάργανά του, βαῖνον πρὸς τὴν θαλερὰν ἀκμὴν, ἀνδρούμενον. Θέλω ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα νὰ κάμω ἐνώπιόν σας τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ κολοσσοῦ, τοῦ ὁποίου τὸν ἐσωτερικὸν μηχανισμόν καὶ τὴν ἐξωτερικὴν ἐνέργειαν θέλω προσπαθῆσαι ν' ἀναλύσω ἐνώπιόν σας.

Φίλε ἀναγνώστα . . . Ἀρτυνίσθης τὴν πρῶτην καὶ τὸ πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὅποιον ἐξήγησας εἶνε ἡ ἐφημερίς. Ὑγρὸν ἀκόμη τὸ φύλλον τῆς, ἀποπνέον τὴν ἰδιᾶζουσαν ἐκείνην ὄσμην τῆς τυπογραφικῆς μελάνης, τὸ ἠνοῖξες. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἀναζητοῦν ἐν πρῶτοις τὰ τηλεγραφήματα. Δὲν εἶνε πολλὰ εἰς τὰ ἑλληνικὰ φύλλα. Ἡ μεγαλειτέρα δύναμις τοῦ νεω-

τέρου τύπου, τὰ νεῦρα αὐτοῦ, ἀντιπροσωπεύονται, ἐν ἀσθενεστάτῃ ἀναλογίᾳ, εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐφημεριδογραφίαν. — Οἱ Ἕλληνες δημοσιογράφοι, μιμούμενοι μερικοὺς ξενοδόχους, ἰδιαιτέρως γνωστὸς μεταξὺ τῆς κοινωνίας τῶν φοιτητικῶν στομάχων, ἐζήτησαν νὰ ἐκλύσουν τὴν πελατεῖαν καὶ κατοπινὴν νὰ τὴν ἀυξήσουν διὰ τῆς ἀφθονίας καὶ τοῦ μεγέθους τῶν μερίδων μᾶλλον ἢ διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτῶν. Οὕτως ἔχομεν μεγάλας, παραπολὺ μεγάλας ἐφημερίδας, ἐξισουμένας αἰφνης κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τὸν γαλλικὸν Χρόνον ἢ τὸ Φιγαρώ, περιεχούσας σχεδὸν περισσοτέραν ὕλην ἀπὸ τὸν Νέον Ἐλευθερον Τύπον τῆς Βιέννης ἢ τὴν Ἐθνικὴν Ἐφημερίδα τοῦ Βερολίνου, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν τύπον τοῦ ἐνδιαφέροντος τὸ ὅποιον παρέχουν αἱ ἐφημερίδες αὐταί. Ποῦ ἡ ἀφθονία καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν εἰδήσεων ἐκείνων; Ποῦ ἡ ποικιλία καὶ ἡ γλαφυρότης τῶν ἄρθρων τῶν; Ποῦ ὁ φιλολογικὸς χαρακτῆρ τῶν; Μετὰ τινα ἔτη, ὅταν ὁ δημοσιογραφικὸς ὄργανός, ὁ ἀναπτυχθεὶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐν Ἑλλάδι, θὰ διοχετευθῇ προσηκόντως, ὅτε ὁ ἐκ τῆς προῦρου ἀναπτύξεως γεννηθεὶς πυρετός θὰ ὑποχωρήσῃ εἰς φυσιολογικώτεραν κατάστασιν, εἴμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἔχωμεν ἐφημερίδας, μικροτέρας μὲν κατὰ τὸ σχῆμα, περιεχούσας ὅμως περισσότερα τηλεγραφήματα καὶ ὀλιγωτέρας προσωπικὰς προσβολὰς. Ὁ ἠλεκτρισμός, ὅστις χρησιμοποιεῖται τώρα μεταξὺ ἄλλων καὶ εἰς τὴν ἐξυγιάνσιν τῶν πόλεων, θὰ καθάρσῃ καὶ τὴν ἀτμοσφαιρὰν τῶν ἐφημερίδων. Ἄλλ' ἡ παρέμβασις (εἰς τὴν ὁποίαν ἂς μὴ κάμῃ, παρακαλῶ, κανεῖς τὴν σκληρὰν ἀδικίαν ν' ἀποδώσῃ χαρακτῆρα ὑπαινιγμοῦ διότι ἔχει καὶ χαρακτῆρα ταπεινῆς προσωπικῆς ἐξομολογήσεως), μᾶς ἀπευᾶκρυνεν ἀπὸ τὸν ἀναγνώστην μας.

Ἐρριψέ λοιπὸν αὐτὸς ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν τηλεγραφημάτων. Ἐμαθε τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐξωτερικῶν νέων. Γνωρίζει τί καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν μέχρι τῆς νυκτὸς συνέβη ἐξαιρετικῶς σπουδαῖον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀνετράπη ἡ μοναρχία ἐν Βρασιλῆϊ. Ὁ Βίσμαρκ ἐδήλωσεν εἰς τὸν δεῖνα δημοσιογράφον τοῦτο. Ὁ Γλάδστον ἐξεφώνησε χθὲς λαμπρὸν λόγον ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων. Ἀπέθανεν ὁ δεῖνα ἐπίσημος ἀνὴρ. Πόσαι ἡμέραι, ἐβδομάδες, μῆνες θὰ παρήρχοντο διὰ νὰ μάθῃ τὰ γεγονότα ταῦτα, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ εὖνον ἐκεῖνο τεμάχιον τοῦ χάρτου! . . . Παρακάτω ἀρχίζουσι αἱ ἐσωτερικαὶ εἰδήσεις. Ἡ συζήτησις τῆς Βουλῆς. Τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπισήμου δίκης. Ἡ ἀνάλυσιν τοῦ νέου ἔργου, τοῦ παρασταθέντος εἰς τὸ θέατρον. Τὰ νέα τῶν ἐπαρχιῶν. Τὰ διάφορα τῶν Ἀθηνῶν. . . Καὶ ἐπιτα ἡ κοινωνικὴ κίνησις. Ποῖος ὑπαινιγμὸς, ποῖος ἀπέθανε, ποῖος ἤλθε, ποῖος ἐφυγε. Μικρὰ καὶ περιωρισμένη κοινωνία ἐνδιαφερόμεθα ὁ εἰς περὶ τοῦ ἄλλου, ὅπως οἱ ἑνοικοὶ μῆς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκίας, ὅπως τὰ μέλη μῆς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας. Μία ἀθηναϊκὴ ἐφημερίς εἶνε τὸ προσφιλέστερον ἀναγνωσμά τῶν ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν, διότι καταγράφει μετ' εὐσυνειδησίας ἀμειλίχτου χρονογράφου πᾶν ὅ,τι μέγα ἢ μικρὸν συμβαίνει ἐν τῇ κοινωνικῇ σφαίρᾳ. . .

Ὅλας τὰς συνομιλίαις, ὅλας τὰς συζητήσεις, ὅλας

τὰς ἐρίδας, ὅ,τι δίδει τροφήν εἰς τὸν καθημερινὸν βίον καὶ ποικίλλει τὴν ἀφόρητον μονοτονίαν του, εἰς τὴν ἐφημεριδογραφίαν τὸ ὀρεῖλομεν. Ἄν δὲν ὑπῆρχεν αὐτὴ διὰ νὰ ἀνανεῶνῃ τὰς συνδιαλέξεις, ὁ κόσμος θὰ ἀπέθνησκεν ἐκ μαρασμοῦ καὶ πλήξεως. . .

Λάβετε εἰς χεῖρας μίαν ξένην ἐφημερίδα, ἐκ τῶν γνωστῶν. Ἐν τετράγωνον χάρτου, ὄχι μεγαλιότερον ἀπὸ ἓν χειρόμακτρον εἶνε ὁ πολῦτιμος τοῦ ἀνθρώπου σύντροφος, — πληροφορῶν, διδάσκων, τέρπων, ἀναπτύσσων αὐτόν — μεγάλα πολιτικὰ γεγονότα, θεομηνία ἢ δυστυχήματα, ἑορταὶ μεγάλαί, ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις, καλλιτεχνικαὶ πρόοδοι, ἱστορία καὶ παραμύθια, ἀναμῆς εὐχάριστα καὶ δυσάρεστα, τερπνὰ καὶ περίεργα, ἰλαρὰ καὶ θλιβερά συναντῶνται εἰς τὰς στήλας αὐτῆς. Ἡ ζωὴ ἐκατονταπλασιάζεται. Ὁ σφυγμὸς πάλαι μυριάκις ταχύτερον. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ καθηλωμένος ἐπὶ ἐνὸς σημείου τῆς γῆς, ζῆ τὴν ζωὴν ὅλης τῆς γῆς. Ἐνθυμούμαι τὸ ὄρατον ἐκεῖνο πανθειστικὸν ποίημα, τὸ ὅποιον διὰ νὰ δώσῃ σαφῆ ἰδέαν τοῦ παγκοσμίου χαρακτῆρος τοῦ ποιητοῦ φαντάζεται αὐτόν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετουσιούμενον ἐν τῷ σύμπαντι καὶ ζῶντα διὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. . . Ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς εἶνε ἡ ἐπιδερμὶς του, οἱ ἀστέρες οἱ ὀφθαλμοὶ δι' ὧν βλέπει, ἡ ἀτμοσφαιρὰ οἱ πνεύμονες διὰ τῶν ὁποίων ἀναπνέει. Ἐκαστος ἀναγνώστης ἐφημερίδος δὲν ὁμοιάζει ὀλίγον πρὸς τὸν ἥρωα τοῦ ποίηματος τούτου, ἀναπνέων, αἰσθανόμενος, συγκινούμενος, τερπόμενος, πάσχων διὰ τῶν γιγαντιαίων ὀργάνων, τὰ ὅποια θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὡς συνθετοποιούντα ὅλην τὴν δράσιν τῆς ὕψηλις — καὶ τὰ ὅποια εἶνε ὁ τύπος;

Καὶ ἡ ἐφημερίς αὐτὴ, τὴν ὁποίαν λαμβάνετε εἰς χεῖρας, ἡ παρέχουσα εἰς ὑμᾶς ὅλας αὐτὰς τὰς συγκινήσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις, τί στοιχίζει; 5, 10, 15, 25 λεπτὰ τὸ πολὺ. Δὲν πληρώνετε οὔτε τὸν χάρτην, οὔτε τὴν μελάνην τῆς. Μετὰ τινα ἔτη θὰ ἔχετε τὴν ἐφημερίδα τὴν παρεχόμενὴν ἐντελῶς δωρεάν. Γάλλος δημοσιογράφος πρὸ πολλοῦ εἶχε φθάσει εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἰδρῶσῃ τὴν ἐφημερίδα αὐτὴν, ἥτις δωρεάν, ὅπως εἶπα, διανεμομένη θὰ ἐκάλυπτε τὰς δαπάνας τῆς ἀπὸ τὰ ἔσοδα τῶν δημοσιεύσεων. Νομίζω, ὅτι δὲν τὸ ἐκατόρωσεν, διότι τοῦ ἔλειπεν ἐν μικρὸν ποσὸν χρημάτων, 2 ἢ 3.000.000 φράγκων.

Ἄλλ' ἐσκέφθητε ποτὲ τί ἐχρειάσθη διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ μικροῦ αὐτοῦ τεμαχίου τοῦ χάρτου; Τί συσφῶρεσις κεφαλαίων χρηματικῶν, πνευματικῶν δυνάμεων, ὑπομονῆς, ἐπιμονῆς, ἐφευρετικότητος; Ἡκούσατε νὰ γίνεταί λόγος περὶ τῶν ἀγγλικῶν ἐφημερίδων, ἰδίως περὶ τοῦ *Tatler*, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις προὑπελογίσθη λίαν ὀρθῶς, πρὸς τὴν ἰσχὺν μῆς κυβερνήσεως. Γνωρίζετε τί ἀντιπροσωπεύει ὁ κολοσσὸς οὗτος; Ἐχει προὑπολογισμὸν δαπανῶν ἴσων πρὸς τὰς δαπάνας μεγαλοπόλεων τινῶν!

Καὶ ἐν Ἀμερικῇ ὁ *Khoury* τῆς Νέας Ὑόρκης ὁ ἰδρυθεὶς μὲ κεφάλαιον 1000 φράγκων; Εἰξεύρετε ὁποία ἐπιχειρήσις εἶνε; Ἐχει ἀκριβῶς τὸν προὑπολογισμὸν τῆς Ἑλλάδος, — χωρὶς τὰ ἐλλείμματά του.

Καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὁ Φιγαρώ; Ἐὰν εὐρίσκειτο ἀγοραστής, οἱ σημερινοὶ ἰδιοκτηταὶ του δὲν θὰ τὸν παρεχόμενον διὰ ποσὸν κατώτερον τῶν 30 ἑκατομμυρίων φράγκων.

Καὶ ἡ περίφημος Μικρὰ Ἐφημερίς, ἡ ἐκδιδομένη εἰς 1,200,000 ἀντιτύπων; Ἐσοδεύει ἐτησίως κατὰ μέσον ὄρον 12—15 ἑκατομμύρια φράγκων.

Ἀνελογίσθητε δ' ἐκτὸς τῶν ὕλικῶν κεφαλαίων, ποῖον ἄθροισμα ἀνακαλύψεων, ἐφευρέσεων, προόδων ἐρησιμειύσε πρὸς παρασκευὴν τοῦ φύλλου τούτου τοῦ ἐντύπου χάρτου, τοῦ ὀνομαζομένου ἐφημερίδος; Μηχανικὴ, ἀτμός, φωταερίον, γημεία, ἠλεκτρισμός, ἠλεκτροχημεία, γαλβανοπλαστική, φωτογραφία, ἠλεκτρικὸν φῶς, χρωματογραφία, ὅ,τι τὸ δαιμόνιον τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τοῦ Γουτεμβέργιου μέχρι τοῦ Ἐδισσῶνος, ἐπενόησαν, ἐπέθησαν εἰς ἐνέργειαν. Ὅστις ἔχει μίαν ἰδέαν νὰ ἐκθέσῃ, μίαν γνώμην νὰ εἴπῃ, μίαν ἀνακάλυψιν νὰ γνωστοποιήσῃ, ὅστις θέλει νὰ συγκινήσῃ τὴν κοινὴν γνώμην, νὰ πολεμήσῃ μίαν κυβέρνησιν, νὰ καταρρίψῃ ἓν σύστημα, θὰ καταρῆγῃ εἰς αὐτόν, εἰς αὐτόν τὸν κραταῖον δυνάστην, τὸν ἀνευ στέμματος ἡγεμόνα, τὴν Α. Μεγαλειότητα τὸν τύπον, ὅστις εἶνε συγχρόνως ὁ ταπεινότερος θεράπων σου, ὦ δημόσιον!

«Διὰ σέ (λέγει ὁ Εὐγένιος Dubief) διὰ σέ, κοινὸν ἀθηράγον, οἱ κεινοθηραὶ διασκελίζουν τὰς ὁδοὺς μὲ τὴν μολυβδίδα ἀνὰ χεῖρας, κωδωνίζουν εἰς ὅλας τὰς θύρας, ἐπισκέπτονται γνωστούς καὶ ἀγνώστους, ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους, μεταβάλλουν τὴν ἀκριτομυθίαν εἰς προτέρημα. Διὰ σέ, ἄλλοι οὐχ ἦττον περίεργοι καὶ θαρραλεώτεροι, διατρέχουν τὴν γῆν κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν, ἀκολουθοῦν τοὺς ἐν πολέμῳ στρατοὺς, ἀνακαλύπτουν τὰς πηγὰς τοῦ Νεῖλου, ἐκτίθενται εἰς τὴν χολέραν ἢ τὴν πανώλην. Διὰ σέ θερμαίνονται οἱ λέβητες τῶν ἀτμαμαζῶν, διὰ σέ τὰ τηλεγραφικὰ σύρματα δονοῦνται ὡς ὑπὸ πυρετοῦ, οἱ στενογράφοι μαυρίζουν τὸν χάρτην μὲ ἱερογλυφικὰ σημεῖα, καὶ τὰ τηλεφῶνα συνδέουν τὴν μίαν πόλιν πρὸς τὴν ἄλλην!»

Πράγματι! Τὸ παρελθὸν ἔτος ἔγεινε μάχη εἰς τὴν Δαχνομαίην. Οἱ Τάιμς εἶχον τηλεγραφικὴν τὴν περιγραφὴν αὐτῆς. Δαπάνη τοῦ τηλεγραφήματος 35,000 φράγκα. Μία ὀλόκληρος περιουσία! Καὶ ἂν θέλετε, ὑπολογίσατε τί δαπανοῦν καθ' ἑκάστην μόνον διὰ τηλεγραφήματα πᾶσαι αἱ ἐφημερίδες, αἱ ἐκδιδομένη ἐπὶ τῆς γῆς, τί ρίπτουν εἰς τὸ χαῖνον στόμα τοῦ ἀχορτάστου Μινωταύρου, τοῦ καλουμένου **ρεπορτάζ**.

[Ἐπεται τὸ τέλος]

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗ

Τὸ χάσμα π' ἀνοίξῃ ὁ σεισμός εὐθὺς ἐγνόμισ' ἀνθῆ,
Σολομός.

Ἐνῶ τ' ὠραῖο νησί του ἄγρια, μεγάλη
Δύναμιν ὀλέθρου ἀπὸ βαθυὰ ταράζει,
Σηκόνει ὁ Ποιητὴς τ' ἄσπρο κεφάλι,
Καὶ κλαίει, καὶ κλαίει, καὶ θλιβερὰ φωνάζει.

Ἄλλὰ πῶς ξάφνου, ἐκεῖ ποῦ τόσα κάλλη
Καὶ πλοῦτια τόσα ἔρμη φθορὰ σκεπάζει,
Πῶς λιγοστεύει τοῦ καύμοῦ του ἡ ζάλη;
Τῆς κλάψας του ἡ πηγὴ πῶς ξάφνου ἀλλάζει;

Ξανοίγει π' ἀνθία ἐλεημοσύνης βγάνει
Κάθε ψυχί, κ' ἡ εὐγνώμονη καρδιά του
Τὰ πᾶσι ψυλὰ καὶ πλέκει ὠραῖο στεφάνι.

Χορὸς ἀγγέλων τρέχει ὀλόγουρά του,
Καί, λέοντας χαῖρε, ὅμοιο τραγουδι πιάνει
Μ' ἐκεῖνα ποῦχε ὁ Θεῖος φέρη ἐδῶ κάτω.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΜΑΡΚΟΡΑΣ

Ἡ ἘΝ ΡΩΜῃ, ΜΕΛΕΤΩΜΕΝΗ ἘΝΩΣΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ἘΚΚΛΗΣΙΑΣ

Γ'.

Ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ διέθετο τὸν
παρ' ἡμῶν κοινοπολιτικὸν καὶ θὰ ἐβλάπτει
τοὺς ὀρθοδόξους λαοὺς πολιτικῶς,
ἔθνικῶς καὶ κοινωνικῶς.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ εἶδομεν τὸν πρῶτον λόγον, δι' ὃν οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀποκρούουσι τὴν ὑποταγὴν ὑπὸ τὸν πάπαν, δηλ. τὸ ὅτι ἡ ἀξίωσις αὐτῆ τῶν παπῶν νὰ ἴηαι ἀπόλυτοι ἄρχοντες πάσης τῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀδικαιολόγητος, ἀβάσιμος, ἀυθαίρετος, δὲν εἶναι ἀποστολικὴ διατάξις ἀλλὰ ἀλαζονικὴ ἀξίωσις, διότι τὰ πράγματα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι Ῥώμης ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤγειραν ἐξ οἰήσεως τοιαύτας δεσποτικὰς ἀπαιτήσεις, αἵτινες ἐπιβλήθησαν μὲν ἕνεκα διαφόρων λόγων εἰς τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς δύσεως, ἀπεκρούσθησαν ὅμως πάντοτε ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ παρόντι τρίτῳ καὶ τελευταίῳ ἄρθρῳ θὰ ἐξετάσωμεν τοὺς ἐπιλοίπους λόγους, δι' οὓς οἱ ὀρθόδοξοι ἀποκρούουσι τὴν ὑπὸ τὸν παπισμὸν ὑποταγὴν, εἶναι δὲ οὗτοι καθ' ἡμᾶς οἱ ἑξῆς: Δὲν θέλομεν τὴν ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴν, διότι αὕτη θὰ διέστρεφε τὸν παρ' ἡμῶν καθαρὸν διασωζόμενον ἀρχέγονον χριστιανισμόν καὶ θὰ εἰσῆγε τὴν διαφθοράν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ εἰς τὰ δόγματα αὐτῆς, καὶ εἰς τὴν λατρειάν αὐτῆς, συγχρόνως δὲ θὰ ἐβλάπτεν αὕτη τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς καὶ πολιτικῶς καὶ ἔθνικ-

1 Τέλος. Ἴδε σελ. 117.

κῶς καὶ κοινωνικῶς. Ἐξετάσωμεν ἓνα ἕκαστον τούτων ἐν συντόμῳ.

Καὶ πρῶτον ἡ ὑποταγὴ ὑπὸ τὸν παπισμὸν θὰ διέστρεφε τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν. Ἡ διοίκησις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ὡς εἰδείχθη καὶ ἀνωτέρω, εἶναι ὡς ἡ τῆς ἀρχαίας τῶν πρώτων αἰώνων ἐκκλησίας, στηρίζεται δὲ ἐπὶ τῶν κανόνων τῶν ἀρχαίων οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ πατέρων. Διοικουμένη, ὅπως διωκοῦντο αἱ ἐκκλησίαι πρὸ τοῦ σχίσματος. Ἡ ὅλη ἐκκλησία ἀποτελεῖ ὁμοσπονδίαν τινὰ μερικῶν τῶν διαφόρων χριστιανικῶν χωρῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ διαίρεσις αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν πολιτικὴν διαίρεσιν τῶν κρατῶν. Ἐκαστὸν κράτος ἔχει ἰδίαν ἐλευθέραν ἐκκλησίαν διοικουμένην ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας ἐκ περιτροπῆς ἀποτελούντων τὴν διοικοῦσαν σύνοδον ὡς τὴν ἀνωτάτην αὐτῶν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχήν. Ἐκάστη μερικὴ ἐκκλησία εἶναι αὐτόνομος, αὐτοκέφαλος, ἀνεξάρτητος, αὐτοδιοικητός. Ἐνόνει δὲ πάσας τὰς μερικὰς ἐκκλησίας ἡ αὐτὴ πίστις εἰς τὸν Σωτῆρα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη. Τὰς πρώτας τιμὰς μόνον ἀποδίδει ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία εἰς τοὺς περιβλεπτοτέρους αὐτῆς ἱεράρχας τοὺς κατέχοντας θρόνους δοξασθέντας ἄλλοτε ἐν τῷ μακρῷ τῆς ἐκκλησίας βίῳ, δηλ. τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Καὶ ἐκ τούτων πάλιν τιμᾷ ὡς τὸν πρῶτον ἐν τοῖς πρώτοις τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τὸν ἐπίσκοπον τῆς ἄλλοτε βασιλευσούσης πόλεως ἐν τῷ μεγάλῳ χριστιανικῷ βυζαντινῷ κράτει, ὡς κατέχοντα θρόνον, ὃν ἄλλοτε ἐδοξάσθησαν οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ οἱ Φώτιοι, ἐν πόλει, ἐν ἣ ἐγένοντο τοσαῦτα οἰκουμενικὰ σύνοδοι, καὶ μεθ' ἧς συνδέεται ἐν γένει ἡ ὅλη ἱστορία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ μάλιστα τῆς ἑλληνικῆς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν, ἐξ οὗ οἱ ἄλλοι παρέλαβον τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἀλλὰ τὰ πρωτεῖα ταῦτα εἶναι πρωτεῖα τιμῆς, οὐχί ἐξουσίας τιμῆς. Ἐκάστη μερικὴ ἐκκλησία εἶναι ἀνεξάρτητος, διοικουμένη ὑπὸ τῆς Συνόδου τῆς κατὰ τοὺς κοινωνοὺς κανόνας τῆς ὅλης ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Οὐδεὶς ξένος ἐπίσκοπος δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Εὐρίσκονται δὲ αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἐν ἀδιαιρέτῳ ἀδελφικῇ ἐπικοινωνίᾳ, ἀνακοινοῦσαι ἀλλήλαις πᾶν ὅ,τι σπουδαῖον ἤθελε θεωρηθῆ καὶ ἐπὶ κοινῶν ὑποθέσεων συνεννοοῦμεναι μετ' ἀλλήλων. Ἐὰν παρουσιασθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ ζητήματα σπουδαιότητος ἐκτάκτου, ἔχοντα ἀνάγκην κοινῆς συζητήσεως, θὰ παραστῆ ἡ ἀνάγκη συγκροτήσεως νέων οἰκουμενικῶν ἢ γενικῶν τῶν ὀρθοδόξων συνόδων. Τοῦτο εἶναι τὸ πολίτευμα τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, πολίτευμα ἀρχαιοπρεπέστατον, ἐντελῶς ὅμοιον τῷ τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Οὐδὲν ἴσχνος δεσποτισμοῦ ἀπαντάται ἐν αὐτῷ. Πᾶσαι αἱ κατὰ μέρος ἐκκλησίαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀρχῆς τῆς αὐτοδιοικήσεως. Οὕτως δὲ καθίσταται δυνατόν ἵνα ἐκάστη ἐκκλησία ἐπὶ τῆς κοινῆς βάσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἀναπτύσσεται συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἔθνους, οὐ ἐκπροσωπεῖ τὸν θρησκευτικὸν βίον, ἢ ἀνάπτυξις

δ' αὕτη παρ' οὐδενὸς παρακωλύεται, καὶ τοιοῦτοτρόπως δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τοῖς κόλποις τῆς ὅλης ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ποικιλία τις ἐν τῇ ἐνόητι. Ὀλόκληρον τὸ λαμπρὸν τοῦτο διοικητικὸν οἰκοδόμημα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἐν ᾧ συνδυάζεται ἡ τάξις καὶ ἡ ἐλευθερία, θὰ ἀνετρέπετο ἄρδην διὰ τῆς ὑποταγῆς ὑπὸ τὸν παπισμὸν καὶ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς δυνάμεως τοῦ παπισμοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ. Ὁ πάπας θὰ ἦτο τότε τὸ πᾶν καὶ δι' ἡμᾶς, ὁ ἀλάνθαστος μάλιστα ἐσχάτως κηρυχθείς, εἰς τοῦ ὁποῖου διὰ τοῦτο τὰς διαταγὰς θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποκύπτωμεν τυφλῶς ὡς εἰς ἀπταιστούς θείας ἀποφάσεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα θὰ διεῖπον τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις ἐκάστης μερικῆς ἐκκλησίας. Ὁ πάπας διὰ συμβάσεων μετὰ τῶν μερικῶν κυβερνήσεων θὰ διερρῦθμιζε τὰ τῶν κατὰ μέρος ἐκκλησιῶν κατ' ἰδίαν βούλησιν. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν διαφόρων ἐκκλησιῶν δὲν θὰ εἶχον οὐδεμίαν δύναμιν καὶ σημασίαν. Σύνοδοι αὐτῶν θὰ συνεκροτοῦντο μόνον τῇ ἀδείᾳ τῶν παπῶν καὶ μόνον ἐὰν ἐνεκρίνοντο ὑπὸ τούτων αἱ ἀποφάσεις τῶν θὰ εἶχον κύρος. Θὰ ἐξεμνησθίζοντο δηλ. καὶ πατριάρχαι, καὶ μητροπολίται καὶ ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, αἱ σύνοδοι δ' αὐτῶν θὰ ἦσαν ἀπλή σιαιά, πᾶν ἴσχνος αὐτοδιοικήσεως θὰ ἐξέλιπε, πᾶσα ἰδίᾳ ζωὴ τῶν μερικῶν ἐκκλησιῶν θὰ ἦτο ἀδύνατος, ἡ συμφωνία τῶν μερικῶν ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἐκάστου κράτους θὰ ἦτο πρᾶγμα ἀδύνατον, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων δὲ τούτων θὰ ἀπέμεινε δεσποζούσα ἡ αὐθαίρετος θέλησις ἐνὸς μόνου, τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ τῶν συμβούλων του Ἰησοῦιτῶν καὶ τῶν Καρδινάλιων του! Ὅποιαν ἀπαισίαν εἰκόνα διοικήσεως θὰ ἀπετέλουν τότε αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἀνατολῆς! "Ω, εἶναι φρίκη καὶ νὰ τὸ ἀναλογισθῆ τις!

Δεύτερον ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ διέφθειρε τὰ δόγματα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Τὰ δόγματα τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἶναι τὰ δόγματα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ὁμολογοῦσιν, ὅτι ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία οὐδὲν προσέθηκεν, οὐδὲν ἠλλοίωσεν ἐξ ὧν θεοπισθήσαν ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν ἀρχαίων σοφῶν ἑλλήνων πατέρων. Ἡ διδασκαλία τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἀρχέγονος χριστιανισμός, ὅπως ἀνεπτύχθη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ὑπὸ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ὑπὸ τῶν διὰ μεγάλης σοφίας πεπροικισμένων ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιότητος, ὁ χριστιανισμὸς τοῦ Ἰουστίνου, τοῦ Εἰρηναίου, τοῦ Ὠριγένους, τοῦ Ἀθανασίου, τοῦ Βασιλείου, τῶν Γρηγορίων, τοῦ Χρυσόστομου, τῶν Κυρίλλων καὶ λοιπῶν. Διὰ τῆς ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγῆς, ἐν Ῥώμῃ τοῦ λοιποῦ μορφωμένου τοῦ κλήρου ἡμῶν ἢ ἐν ἐκκλησιαστικαῖς σχολαῖς ὑπὸ Ἰησοῦιτῶν διευθυνομέναις, θὰ εἰσῆγετο ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ τούτου σοφοῦ ἑλληνικοῦ χριστιανισμοῦ ὁ λατινικὸς χριστιανισμὸς τῶν μέσων αἰώνων, ὅπως διεμορφώθη ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν θεολόγων, τοῦ Ἀνσέλμου, Πέτρου Λομβάρδου, Ἀλβέρτου Μάγνου, Βερνάρδου, Θωμᾶ Ἀκινάτου, Λούντ Σκότου, Βοναβεντούρα, Βίκτωρος ἐκ τοῦ ἀγίου Κάρου καὶ λοιπῶν. Ἰδίως θὰ ἐδέστοζεν ἡ δογματικὴ καὶ

φιλοσοφία τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτου, εἰς ὃν ὁμνύουσιν οἱ δυτικοὶ καὶ οὕτως τὴν διδασκαλίαν ὡς τὴν μόνην ὑγιᾶ συνέστησεν ὡς γνωστὸν ὁ Λέων ΙΓ' εἰς ἀπάσας τὰς λατινικὰς θεολογικὰς σχολὰς. Τὸ σύμβολον ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἐθέσπισαν οἱ πατέρες τῶν δύο πρώτων οἰκουμενικῶν συνόδων, θὰ ἐνοθεύετο προστιθεμένης τῆς προσθήκης «Καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ» (filioque), ἣν εἰσῆγαγον ἀυθαίρετως ἔπειτα οἱ λατίνοι, διαστρέφοντες τὴν περὶ ἁγίας Τριάδος διδασκαλίαν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ διδασκάλων καὶ καταστρέφοντες ἐν τῇ Τριάδι τὴν ἐνότητα, δύο δὲ ἀρχὰς εἰς αὐτὴν παρεισάγοντες. Ἐπειτα θὰ ἐδιδασκόμεθα, ὅτι τὸ βάπτισμα πρέπει νὰ γίνηται διὰ βαντίσματος, οὐχὶ δὲ διὰ τριττῆς καταδύσεως, οὐχὶ δηλ. ὅπως διέταξαν οἱ ἀπόστολοι, ὅπως ἔπραττεν ἅπαντα ἡ ἀρχαιότης, ὅπως ἔπραττε καὶ αὐτὴ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία πρὸ τοῦ Ι' αἰῶνος. Θὰ ἐμνησθάνομεν καὶ θὰ ἐδιδάσκουμεν, ὅτι ἡ εὐχαριστία πρέπει νὰ μεταδίδηται τοῖς λαϊκοῖς μόνον ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου, οὐχὶ δὲ ὑπ' ἀμφοτέρω τὰ εἶδη, ὅπως διέταξεν ὁ Κύριος, ὅπως ἔπραττον αἱ ἀρχαῖαι ἐκκλησίαι, καὶ ὅπως ἔπραττε καὶ ἡ δυτικὴ ἐκκλησία μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος. Θὰ ἐμνησθάνομεν καὶ θὰ ἐδιδάσκουμεν, ὅτι ὁ πάπας δύναται νὰ σώζη τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου πυρός ἐν τῷ ἔθῳ καὶ πάντα ἀνθρώπων ἐν γενεῇ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ζητῆ τις παρ' αὐτοῦ νὰ λάβῃ τὰς λεγομένας ἀφέσεις ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἢ ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων οἰκείων καὶ φίλων του. Θὰ ἐπιλοπιζόμεθα δὲ καὶ δι' ὅλους νέων δογμάτων, ἐντελῶς ἀγνώστων τῇ χριστιανικῇ ἀρχαιότητι, ἧτοι τῆς ἀσπίλου συλλήψεως τῆς ἁγίας Μητρὸς τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ ἀλανθάστου τοῦ Πάπα. Φαντάσθητε καὶ τὴν εἰκόνα ταύτην καὶ, ἂν δύνασθε, μὴ φρίξετε!

Τρίτον θὰ διέφθειραν ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ τὴν λατρείαν τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας. Ἡ λατρεία τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας εἶναι ἀρχαιοπρεπεστάτη, εἶναι ἡ λατρεία, ὅπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον διεμορφώθη ἐκ τῆς πρώτης ἀποστολικῆς λατρείας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας. Ἡ λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, ἣν ἔχουσι σήμερον οἱ ὀρθόδοξοι λαοί, ἐγένετο ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀρχαιοτάτων λειτουργιῶν, αἱ δὲ ἡμέτεραι ἑορταὶ εἶναι αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν, αἱ ἑορταὶ τοῦ Κυρίου, τῆς ἁγίας αὐτοῦ Μητρὸς, τῶν ἁγίων, τῶν μαρτύρων, τῶν πατέρων, τῶν ὁσίων. Οἱ ὕμνοι αὐτῆς, ἡ ζωγραφικὴ περιόσμησις, τὰ πάντα φέρουσι τὸν τύπον τῆς ἀρχαιότητος, ἧτις ἤξευρε νὰ ἐνοῖ τὴν ἀπλότητα μετὰ τῆς μεγαλοπρεπειᾶς, πανταχοῦ δὲ ἐπέθετε τὴν σφραγίδα τοῦ σεμνοῦ, σοβαροῦ καὶ ἱεροπρεποῦς. Ἀντὶ τῆς ἀρχαιοπρεποῦς, τῆς σεμνῆς, τῆς ὑψηλῆς ἅμα καὶ ἀπλῆς ἐλληνικῆς λατρείας, ἐὰν ὑπετάσσοντο οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ τῷ πάπῳ, θὰ εἰσῆγον κατὰ μικρὸν παρ' ἑαυτοῦ τὴν λατινικὴν λατρείαν τῆς Ῥώμης, τὴν ἐν γλώσσῃ ἀκαταλήπτω αὐτοῖς γινομένην, τὴν νεκρὰν καὶ ἄψυχον, τὴν πλήρη ψευδοῦς καὶ θεατρικῆς ἐπιδείξεως καὶ πομπῶδους ὄγκου καθολικὴν λατρείαν, ὅπως ἐμορφώθη ἐν τῇ δύσει κατὰ τοὺς βραβύρους μέσους αἰῶνας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σχολαστικῶν. Γνωρίζομεν μὲν, ὅτι οἱ πάπαι ὑπό-

σχονται συνήθως τοῖς ἀνατολικοῖς νὰ καταλίπωσιν αὐτοῖς ἐνούμενοις τὴν γλῶσσαν τῆς λατρείας των. Ἄλλ' ἐν τούτοις πολλοὶ λαοὶ ὑποταγέντες τῇ Ῥώμῃ, ἐνῶ κατ' ἀρχὰς ἔλαβον τοιαύτην ὑπόσχεσιν, εἴτα εἶδον σὺν τῷ χρόνῳ τὸν λατινισμὸν ἐπικρατοῦντα καὶ τὴν λατινικὴν λειτουργίαν ἀντικαθιστώσαν τὴν ἀρχαίαν ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ λατρείαν των. Παράδειγμα οἱ Μοραβοὶ καὶ οἱ Βοημοί. Οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἐν τῇ ἀνατολῇ, οἱ ἀσπασθέντες τὸν παπισμὸν, οἱ οὖνται ἢ γρατικοκαθολικοὶ καλούμενοι ἐν Κωνσταντινουπόλει, Σμύρῃ, Χίῳ, Σύρῳ, Τήνῳ, Νάξῳ, Κερκύρῃ, Ἀθήναις, ἔχουσι οὐχὶ ἐλληνικὴν, ἀλλὰ λατινικὴν λατρείαν. Τοῦτο θὰ ἦτο ἡ γενικὴ τύχη τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων ἂν ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις εἶχον γίνεσθαι καθολικοί. Ὁ κίνδυνος οὗτος λοιπὸν θὰ ἐπεκρέματο πάντοτε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι κατὰ τῶν ἀνατολικῶν ὑποτασσομένων τῷ πάπῳ. Φαντάσθητε λοιπὸν τοὺς ἐλληνικοὺς ναοὺς μας μεταβεβλημένους εἰς λατινικοὺς ναοὺς· ἀντὶ τῆς ἐλληνικῆς, τῆς ἐθνικῆς ἐν γενεῇ, τελομένην τὴν λατινικὴν λειτουργίαν· ἀντὶ τῶν ὡραίων ἐλληνικῶν ὕμνων ψαλλομένων τοὺς λατινικοὺς ὕμνους τοῦ Σεδουλίου, τοῦ Βερνάρδου ἢ ἄλλου τινος ἀγνώστου λατίνου ὑμνογράφου· τὰς ἐκκλησίας ἡμῶν πλήρεις ἀγαλμάτων τῶν διαφόρων δυτικῶν ἁγίων ἐνδεδυμένων πολλὰκις κατὰ παραδοξότατον καὶ ὀλίγον ἁγίοις πρέποντα τρόπον· ὀργανικὴν μουσικὴν παίζουσαν πολλὰκις τὰς γνωστάς καὶ τοῦ τελευταίου συρμού θεατρικὰς μελωδίας· ἀντὶ τῶν ἀπλῶν, σεμνῶν καὶ σοβαρῶν λιτανειῶν μας εἰσαγομένας παρ' ἡμῖν τὰς θεατρικὰς λιτανείας τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, τὴν μεγάλην παρασκευὴν πδχ. ὀλόκληρον ζῶσαν παράστασιν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου διὰ διαφόρων πραγματικῶν προσώπων μετρησιμῶν καὶ παριστανόντων τοῦ μὲν τὸν Χριστόν, τοῦ δὲ τὸν Πιλάτον, τοῦ δὲ τὴν μητέρα τοῦ Κυρίου, τοῦ δὲ τὸν Κυρηναῖον κτλ. Φαντάσθητε ἀντὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἑορτῶν, ἃς νῦν ἔχομεν, εἰσαγομένας εἰς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν τὰς ὅλως ξένας ἡμῖν καὶ παραδόξους ἑορτὰς τοῦ Corporis Domini, τῆς καρδίας τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ ἁγίου Ἰαννουαρίου, τοῦ ἁγίου Δομινίκου, τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου κτλ. Φαντάσθητε πάντα ταῦτα καὶ ἂν δύνασθε μὴ καταληθῆτε ὑπὸ ἀποστροφῆς ἐνώπιον τοιοῦτου θεάματος!

Τέλος ἡ ὑποταγὴ ὑπὸ τὸν πάπαν θὰ ἐβλαπτε τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς καὶ πολιτικῶς, ἐθνικῶς καὶ κοινωνικῶς. Πολιτικῶς θὰ ἐβλαπτεν αὐτὴν, διότι ὁ παπισμὸς ἐγκαθιδρυόμενος παρ' αὐτοῖς ὡς ἐπικρατοῦσα ἐκκλησία θὰ ἐγένετο ταῖς κυβερνήσεσιν αὐτῶν τὰ πράγματα ἐκεῖνα, ἃ τινὰ προκαλεῖ πανταχοῦ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Ὁ παπισμὸς ἐνοεῖ πανταχοῦ νὰ δεσπόζη καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν θέλησίν του. Νομίζω ὅτι ἐτι ζῶμεν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας, ἀξιοὶ πανταχοῦ ἡ καθολικὴ ἐκκλησία νὰ ἀποτελῇ κράτος ἐν κράτει, μὴ ἀνεχόμενος οὐδεμίαν ἐπιβλεψίν καὶ ἐξέλεγχσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ὑπὸ τοῦ κράτους, πράγμα μὴ συμβιβασζόμενον πρὸς τὴν ἐθνικὴν κυριαρχίαν τῶν λαῶν, ἣν ἡ κυβέρνησις ἐκαστοῦ τόπου ἐκπροσωπεῖ. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ'

ἀπαιτεῖ αὐτὸς αὐτοβούλως νὰ ἀποφασίζη καὶ τὰ περὶ γάμων ζητήματα, ἅτινα ὡς γνωστὸν συνδέονται στενῶτα μετὰ τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ζητημάτων τῶν διαθηκῶν καὶ τῆς κληρονομίας, καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον μόνον ἐν ἀμοιβαίᾳ συνεννοήσει πολιτείας καὶ ἐκκλησίας δεόν νὰ λύωνται. Ἀξιοὶ δὲ πρὸς τούτοις νὰ ἀναμνησθῆται ἀμέσως καὶ ἅπ' εὐθείας εἰς τὰ τῶν σχολείων πράγματα καὶ νὰ ἀσκή τελεῖαν κηδεμονεῖαν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ νὰ ὑποβάλλῃ ὑπὸ τὴν λογοκρισίαν καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν δρᾶσιν τῶν λαῶν. Ἀξιοὶ δὲ προνόμια ὑπὲρ τῶν καθολικῶν δὲν ἀνέχεται τὴν ἀναγκώρισιν ὑπὸ τῶν καθολικῶν κρατῶν τῶν ἄλλων δογμάτων καὶ θρησκευμάτων ἐπὶ ἴσοις ὄροις, δηλ. ἀποκρούει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνεξίθρησκείας καὶ πάσας ἐν γενεῇ τὰς ἐλευθερίας, ἐφ' ὧν ἐδράζεται τὸ οἰκοδόμημα τῶν νεωτέρων πολιτειῶν, τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ποθῶν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ κόσμου, εἰ δυνατόν, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνα, καθ' ὃν ἐδέσποζεν ὁ παπισμὸς, διὰ δὲ τῶν βασιάνων, τῶν εἰρκτῶν καὶ τῆς πυρᾶς κατεδίωκε πάντα αὐτῷ ἀντικείμενον. Τοιοῦτος ὢν ὁ παπισμὸς, τοιαύτην στάσιν λαμβάνων ἀπέναντι τῆς πολιτείας εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰ νεώτερα κράτη, καὶ ἔχθρα πρὸς αὐτὰ καὶ σύγκρουσις εἶναι ἡ συνήθης κατάστασις τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς αὐτὰ. Διὰ τοῦτο ἡ καθολικὴ ἐκκλησία εὐρίσκειται ἐν πᾶσι τοῖς κράτεσι τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ὡς ἐν διωγμῷ, ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἶδομεν καὶ ἀνωτέρω. Τὸναντίον ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία ἀποδίδουσα πάντοτε τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Θεῷ καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ καὶ μὴ καταληφθεῖσα ποτε ὑπὸ αὐταρχικῶν καὶ δεσποτικῶν τάσεων, δὲν ἠθέλησέ ποτε νὰ δεσπόσῃ τοῦ κράτους, ἀρκουμένη δὲ μόνον νὰ ζητῆ νὰ μὴ παρεμποδίζηται ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ αὐτῆς ἐνεργεῖν ἐν τοῖς ἐσωτερικοῖς τῆς ἐκκλησίας ζητήμασιν, ἐσεβάσθη πάντοτε τὸ κράτος καὶ τοὺς νόμους αὐτοῦ καὶ ἐδέχθη τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ ἐν τοῖς μικτοῖς ζητήμασι τοῖς ἔχουσι διττὴν ὄψιν πολιτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἢ θίγουσιν ἔστω καὶ ἐμμέσως τὰ πολιτικὰ ἢ κοσμικὰ συμφέροντα τῶν πολιτῶν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ἐν πᾶσι τοῖς ὀρθόδοξοις κράτεσι βιοῦσαν ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ πρὸς τὰς κυβερνήσεις, καὶ ἐν Ῥωσίᾳ, καὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐν Βλαχίᾳ, καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Οὐ μόνον δὲ αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰ κράτη δὲν εἶναι ἐχθρικαί, ἀλλ' εἶναι μάλιστα καὶ φιλικώταται. Ἐνῶ ἐν Ἰταλίᾳ πδχ. καὶ Γαλλίᾳ πατρίς καὶ ἐκκλησία εἶναι πράγματα πολέμια καὶ οἱ φίλοι τῆς πολιτείας καὶ τῶν νόμων αὐτῆς καὶ ἐλευθεριῶν εἶναι ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τ' ἀνάπαλιν, ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς κράτεσι θρησκεία καὶ πατρίς εἶναι στενῶτα καὶ φιλικώτατα ἠνωμένα ἐν ταῖς καρδίαις πάντων, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ὡς τῶν ἱερωτάτων ἐγείρονται παρ' αὐτοῖς οἱ ἐθνικοὶ πόλεμοι, καθ' οὓς οἱ κληρικοὶ οὐ μόνον οὐδεμίαν παρέχουσιν ἀντίστασιν, ἀλλὰ καὶ πρωταγωνιστοῦσι. Κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ὁ ἡμέτερος κληρὸς κατέλαβε τὴν πρωτίστην θέσιν, καὶ

νῦν δὲ ἐν ἀπάσῃ τῇ ἀνατολῇ, οἱ ἀρχιερεῖς (πλήν τινων οἰκτρῶν ἐξαιρέσεων) εἶναι οἱ πρωτοστάται πάσης ἐθνικῆς ἐνεργείας. Τὸν αὐτὸν δὲ ἐθνικὸν χαρακτήρα ἔχει καὶ τῶν ἄλλων ὀρθόδοξων λαῶν ὁ κληρὸς, τῶν Ῥώσων, Σέρβων, Βουλγάρων, Βλάχων καὶ λοιπῶν, καὶ ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν ἱστορίᾳ τὴν αὐτὴν εἰδείξε πάντοτε καὶ ὁ κληρὸς τῶν φιλοπατρίων. Ἰδοὺ διὰ τί ἰσχυρίζομεθα, ὅτι ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ ἐβλαπτεν ἡμᾶς πολιτικῶς, μεταβάλλουσα ἐντελῶς τὰ πράγματα. Ἀντὶ τοῦ νῦν φιλοπατρίδος, τὴν πολιτείαν σεβομένου καὶ τοῖς νόμοις αὐτῆς ὑπέκοντος καὶ ἐκθύμως τοὺς ἐθνικοὺς πόθους ὑπηρετοῦντος ὀρθόδοξου κληροῦ, θὰ ἀπεκτώμεν σὺν τῷ χρόνῳ λατινικὸν μεμορφωμένον ἐν Ῥώμῃ κληρὸν, ξένον πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ἡμῶν πόθους, κατέχοντα ἀλαζονικὴν πρὸς τὸ κράτος στάσιν, πλήρη ἀξιώσεων ἀπέναντι αὐτοῦ, θέλοντα νὰ ἐπιβάλλῃ πάντοτε ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασι τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἢ μάλλον τὴν θέλησιν τοῦ ἐν Ῥώμῃ ἀλανθάστου ἀρχιεροῦ του, οὕτως θὰ ἦτο τυφλὸν ὄργανον, καὶ γεννῶντα πράγματα τῇ πολιτείᾳ. Τίς ὀρθόδοξος λαὸς σώας ἔχων τὰς φρένας θὰ ἤθελε καὶ θὰ ἠνείχετο τὴν μεταβολὴν ταύτην;

Ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ θὰ ἐβλαπτεν ἡμᾶς καὶ ἐθνικῶς. Τοῦτο συνδέεται μετὰ τοῦ ἀνωτέρω, καὶ εἶναι συνέπεια ἀναγκαῖα αὐτοῦ. Ὁ καθολικὸς κληρὸς ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῖς ἰησουϊτικοῖς φροντιστηρίοις ἐκπαιδεύεται ἐν τοσοῦτῳ αὐστηρῶς παπικῷ πνεύματι, ὥστε δι' αὐτὸν πατρίς, ἐθνικὴ πολιτεία, φιλοπατρία, ἐθνικοὶ πόθοι μένουσιν ἀγνωστα. Ὁ καθολικὸς κληρικός δὲν εἶναι οὔτε Γάλλος, οὔτε Ἰταλός, οὔτε Γερμανός, ἀλλ' εἶναι καθολικός. Δι' αὐτὸν ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐκκλησία ἡ ὁ πάπας εἶναι ἡ πατρίς του, τὸ ἔθνος του, ἡ πολιτεία του. Ἡ ἐθνικὴ ἱστορία δὲν ἐνδιαφέρει αὐτόν, ἀλλὰ μόνον ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας του. Πόθοι του εἶναι οἱ πόθοι αὐτῆς, δόξα του εἶναι ἡ δόξα αὐτῆς. Χωρίζει δ' ἐντελῶς αὐτὴν ἀπὸ τῆς πολιτείας καὶ ἐν καιρῷ συγκρούσεως οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διστάζει νὰ κηρυχθῇ ἐν ὀνόματι τοῦ παπισμοῦ ἄπονος καὶ ἀμειλικτος πολέμιος τῶν ἐθνικῶν πόθων τῆς πατρίδος του, ἣν σχεδὸν ἀγνοεῖ. Ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ μακρὰς ἐνεργείας τῶν Ἰταλῶν πατριωτῶν, μετὰ ἀγῶνας καὶ θυσίας ἀπείρους, μετὰ εὐτυχεῖς πολέμους τῇ συμμαχίᾳ καὶ συναρωγῇ φίλου λαοῦ ἐπετεύχθη τέλος πάντων ὁ ἐνδόμυχος ἐθνικὸς σκοπός, ἡ μεγάλη ἰδέα των ἐπραγματοποιήθη. Ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῶν Ἀλπεων μέχρι Σικελίας γίνεταί μία καὶ ἐλευθέρα, ἡ δὲ Ῥώμη ἡ φυσικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰταλίας γίνεταί ἡ ἔδρα τῆς ἐθνικῆς κυβερνήσεως ἐν τῷ μέσῳ ἐξἄλλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ βαθυτάτης συγκινήσεως πάσης Ἰταλικῆς καρδίας, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν πρωτοργῶν τοῦ μεγάλου κατορθώματος, τὰ ὀνόματα τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, τοῦ Καβούρ, τοῦ Γαριβάλδη ἐνεχαράχθησαν βαθύς ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει τῆς Ἰταλίας καὶ θέλουσι παραδιδεσθαι μετ' εὐλογιῶν καὶ εὐγνωμοσύνης ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Καὶ ὅμως, ἀπίστευτον εἶπεν! μόνον ὁ ἰταλικὸς κληρὸς οὐ μόνον δὲν συνηγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἰτα-

λίαν, οὐ μόνον δὲν συνεχάρη ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ ἔργου, ἀλλ' ἔλαβεν ἀπ' ἀρχῆς ἐγθρικήν στάσιν κατ' αὐτοῦ. Ὁ Πῖος ἀφώρισε μάλιστα ἀνωνύμως καὶ τὸν Βίκτωρα Ἐμμανουὴλ καὶ πάντας τοὺς συντελέσαντας, ἵνα ἡ Ἰταλία γίνῃ μία καὶ ἡ Ῥώμη ἀφαιρουμένη ἀπὸ τοῦ πάπα, ὅν ἄτόπως ἐτέλει (διότι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία εἶναι ξένη κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὸ πρέπον τοῖς ἐπισκόποις), καταστῆ πρωτεύουσα τοῦ Ἰταλικοῦ Βασιλείου, οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἐπίσκοποι καὶ ὁ λοιπὸς ἰταλικὸς κλήρος ἐπραξαν πᾶν τὸ δυνατόν ἵνα ματαιώσωσι τὴν μεγάλην ἐθνικὴν ἐνέργειαν. Καὶ Λέων δὲ ὁ Π' μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἐπιμένει διαμκρτυρόμενος κατὰ τῆς διαλύσεως τῆς παπικῆς ἐπικρατείας καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Ῥώμης καὶ ἐνεργεῖ μετὰ τῶν ἐγθρῶν τῆς ἰταλικῆς ἐνώσεως ἵνα ἡ Ἰταλία ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πρῶτον καθεστῶς, παύσῃ δὲ οὕτα μία, μεγάλη Ἰταλία καὶ ἀριθμουμένη μετὰ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, καὶ διαλυομένη εἰς τὰ ἀσήμαντα μικρὰ ἀπ' ἀλλήλων κειχωρισμένα καὶ ὑπὸ ξένους ἡγεμόνας τελοῦντα κρατὶδία ἐπανακίψῃ πάλιν εἰς τὴν προτέραν ἀσθένειαν καὶ ἀσημότητα. Τοιοῦτος ἀνθεθνικός, ἀφιλόπατρις καὶ ἀρνησιπατρις κλήρος θὰ ἐμορφοῦτο καὶ ὁ ἡμέτερος, ἐν ὑπετασσομένῳ ὑπὸ τὸν πάπαν, καὶ ἐν τοιοῦτῳ ἐθνοκτόνῳ πνεύματι θὰ ἀνέτρεπε τὸν λαὸν ἡμῶν. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι ἕνεκα τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἐλευθέρης ἐθνικῆς ἐκπαίδευσως τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ κράτους, τὸ κακὸν θὰ ἦτο ἴσως μικρόν, ἀλλ' ἐν τῇ δουλῇ ἀνατολῇ, ὅπου ἡ ὅλη μόρφωσις καὶ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ εἶναι ἀποκλειστικῶς ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ κλήρου, δύναται ἐκαστος νὰ φαντασθῇ, ὅσον ὀλεθρία θὰ ἀπέβαινεν ἡ τοιαύτη ἀντιπατριωτικὴ ἐπιρροὴ λατινόφωνος κλήρου. Τοῦτου τρανωτάτην ἀπόδειξιν ἔχουμεν τοὺς ὀλίγους οὐνίτας Ἕλληνας ἢ γραικοκαθολικοὺς τῆς ἀνατολῆς καὶ τῶν νήσων, οἵτινες ἐν τοιοῦτῳ μισελληνικῷ πνεύματι ἀντρέφοντο ἄλλοτε πρὸ πάντων, καὶ οἵτινες τοσοῦτον κατὰ μικρὸν ἀπώλεσαν τὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν συνείδησιν, ὥστε ὑπῆρξαν οἱ μόνοι Ἕλληνες, οἵτινες κατὰ τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα δὲν ἔλαβον τὰ ὄπλα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος! Τοιοῦτον ἀνθεθνικὸν κλήρον θὰ ἀπέκτων διὰ τῆς μετὰ τῆς Ῥώμης ἐνώσεως καὶ οἱ ἄλλοι ὀρθόδοξοι λαοί. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἀνατολικός, ἀγαπῶν τὴν πατρίδα του καὶ ἐπιθυμῶν τὴν πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων του καὶ ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν ἐθνικῆς ἐκπαίδευσως τοῦ λαοῦ, θὰ εὐρίσκατο, ὅστις θὰ ἤθελε τὴν ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴν καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ νῦν πατριωτικωτάτου καὶ ἐθνικωτάτου κλήρου ἡμῶν διὰ λατίνων ἀνθεθνικῶς μεμορφωμένων καὶ πολεμίων πρὸς τοὺς ἐθνικούς ἡμῶν πόθους κληρικῶν!

Ἡ ὑπὸ τὸν πάπαν ὑποταγὴ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν θὰ ἐβλαπτεν αὐτοὺς καὶ κοινωνικῶς, ὑπὸ τὴν ἐποψίν δηλ. τῆς κοινωνικῆς προόδου αὐτῶν, ἤτοι τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἠθικῆς μορφώσεως αὐτῶν. Ὁ παπισμὸς εἶναι ἐγθρός τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης, ἡ ἱστορία δὲ μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ

Κοπερνίκου μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εὗρε τοὺς πάπας ἀμειλίκτους αὐτῆς διώκτας. Γρηγόριος ὁ ΙΣ', εἰς τῶν παπῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, διὰ τῆς περιφροῦς ἐγκυκλίου του κατέδικασε μετὰ τῶν ἄλλων ὡς ὀλεθριωτάτην πλάνην τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐρεῖνης, τὸν πρῶτον δηλ. ὅρον, τὴν *conditio sine qua non* τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης. Τὰ αὐτὰ ἀναθέματα κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐπιστήμης ἐπανέλαβε καὶ Πῖος ὁ Θ' διὰ τῆς ἐγκυκλίου του τοῦ ἔτους 1864 καὶ τοῦ αὐτῆ προσηρημένου συλλάβου ἢ καταλόγου πλυνῶν. Ἡ ἱερὰ ἐξέτασις κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας καὶ κατὰ τὸν παρόντα ἀκόμη εἶχε καὶ τοῦτον τὸν προορισμὸν ἵνα κατασκοπεύῃ τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῶν λαῶν καὶ καταπνίγῃ διὰ τῶν διωγμῶν τῆς πᾶσαν ἐλευθερωτέραν ἐπιστημονικὴν ἐρευναν, ἀπειλοῦσαν τὸν καθολικισμόν. Ἐπιτροπὴ δὲ ἀπὸ αἰῶνων ἐν Ῥώμῃ ὑφίσταται ἔργον ἔχουσα νὰ στιγματίζῃ πάντα τὰ μὴ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ αὐστηροῦ παπικοῦ καθολικισμοῦ γεγραμμένα βιβλία, τὰ ὅποια ἀναγράφει ἐν τῷ περιδοθέντῳ *Index librorum*, ἀπαγορεύουσα ἐπὶ ἀπειλῇ τῶν αἰωνίων κολάσεων εἰς πάντα καθολικὸν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν. Ἐνεκα τῆς αὐστηρᾶς ταύτης καὶ φροβερᾶς λογοκρισίας ὅπου ἠδυνήθη ὁ παπισμὸς παρενέβαλε καὶ παρεμβάλλει μεγάλα προσκόμματα εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν λαῶν καὶ ἐκράτησε καὶ κρατεῖ ὅσους λαοὺς δύναται εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν δεισιδαιμονίαν. Τῆς Ἰσπανίας καὶ Πορτογαλλίας ἡ πνευματικὴ κατὰπτωσις ἢ ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων παρατηρούμενη ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ παπισμοῦ καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ δὲ πρὸ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς οἱ λαοὶ ὑπὸ τοῦ παπικοῦ κλήρου δὲν διστηροῦντο ἐν τελείᾳ ἀμαθείᾳ καὶ δεισιδαιμονίᾳ; Ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ ὅπου ἡ παιδεία κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐποίησε μεγάλας προόδους, ἐγένετο τοῦτο, διότι ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐπολεμήθη καὶ περιορίσθη ἡ ἐπιρροὴ τοῦ παπισμοῦ. Ἐν ταῖς πολιτείαις τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἡ δύναμις τοῦ παπισμοῦ καὶ τῶν ἰησοῦιτῶν εἶναι μεγάλη, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἀμάθεια τῶν καθολικῶν λαῶν εἶναι ἀπερίγραπτος. Ὡστε οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ὁ καθολικισμὸς εἰσαγόμενος παρ' ἡμῶν θὰ ἐπειράτο ὅσον ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ καὶ παρ' ἡμῶν τὴν ἐλευθερὰν ἐπιστημονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν διαρωτισμὸν τοῦ λαοῦ. Καὶ ὅπου μὲν αἱ κυβερνήσεις εἶναι ἰσχυραὶ καὶ θὰ περιορίζον τὴν ἐπιρροὴν του, τὸ κακὸν θὰ ἦτο μικρόν, ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἀναλογισθῇ, εἰς ὅποιον σκότος, εἰς ὅποιαν ἀμάθειαν καὶ δεισιδαιμονίαν θὰ ἐκράτουν οἱ λατῖνοι κληρικοὶ τοὺς ὑπὸ δουλείαν ἀνατολικοὺς λαοὺς, παρ' οἷς τὸ κράτος των θὰ ἦτο μέγαν; Μετὰ πάντα ταῦτα τίς ἀνατολικὸς ἐπιθυμῶν τὴν ἐλευθερὰν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης παρ' ἡμῶν καὶ τὴν γνησίαν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἀμαθείας, τῶν προλήψεων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν θὰ ἠνεύγετο νὰ παραδοθῶσιν οἱ λαοὶ τῆς ἀνατολῆς εἰς τὰς χεῖρας τοιοῦτων διδασκάλων, ὅποιοι οἱ λατῖνοι εἶναι, εἰς τὰ ὄργανα δηλ. τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως; Ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῶν

ἀνατολικῶν λαῶν θὰ ἐχειροτέρως διὰ τῆς ἐπεκτάσεως ἐν αὐτῇ τοῦ παπισμοῦ. Ὁ παπισμὸς φθείρει τὰ ἔθνη, διότι διὰ μὲν τῆς ἐχθρικής του στάσεως πρὸς τὸ κράτος καὶ τὴν ἐπιστήμην ὠθεῖ τοὺς πολιτικούς καὶ πεπαιδευμένους ἀνδρας μετὰ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας εἰς ἀποστροφήν καὶ ἔχθραν πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἠθικὰς ὑπαγορεύσεις αὐτῆς καὶ ἀκουσίως ὑποθάλπει παρ' αὐτοῖς τὴν ἀπιστίαν καὶ ἀσέβειαν, ὧν ἐπακόλουθον ἀναγκασίον εἶναι ἡ ἐλαφρότης τῶν ἠθῶν καὶ ἡ χαλάρωσις τοῦ ἠθικοῦ αἰσθηματος, τοὺς δὲ ὄχλους κρατεῖ μὲν εἰς τὴν πίστιν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀρίνει αὐτοὺς ἀμαθεῖς, ἡ δὲ λατινικὴ λατρεία ὡς ἀκατάληπτος δὲν διδάσκει αὐτοὺς, ἡ πίστις αὐτῆ τῶν καθολικῶν ὄχλων εἶναι συνήθως δεισιδαίμων τις μόνον τήρησις τύπων τινῶν καὶ οὐδὲν πλέον, δὲν ἐπιδραῖ δὲ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως τῶν λαῶν, καὶ ὑπάρχει συνήθως μετὰ λίαν ἐκλελυμένων ἠθῶν. Ἡ ἐκκλησία ἡμῶν τούναντίον οὐτε τοὺς πεπαιδευμένους ἐξερεθίζει συστηματικῶς εἰς τελείαν ἀπιστίαν καὶ ἔχθραν πρὸς πᾶσαν θρησκείαν (ἡμεῖς ἔχομεν μόνον ἀδιαφόρους πρὸς τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας ἀνδρας, οὐχὶ ὁμως συστηματικούς καὶ φανατικούς ἢ θανασίμους ἐχθρούς τῆς θρησκείας), οὐτε τοὺς ὄχλους ἀρίνει ἐντελῶς θρησκευτικῶς ἀμορφώτους, διότι καὶ τὴν ἠθικὴν παιδείαν ὑποστηρίζει καὶ διὰ τῆς ἐν τῇ ἠθικῇ γλώσσει τοῦ λαοῦ γινόμενης λατρείας τῆς διδάσκει ὡς οὐδέποτε αὐτοὺς, ὥστε αἱ στοιχειωδέστεραι θρησκευτικαὶ καὶ ἠθικαὶ γνώσεις νὰ μὴ μένωσιν ἀγνωστοὶ αὐτοῖς. Ὅ,τι ἡ ἐπιρροή τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς, ὡς καὶ ἡ τῆς προτεσταντικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἑαυτῆς, εἶναι καλλιτέρα καὶ ἀποτελεσματικώτερα, δῆλον καὶ ἐξ ἀπλῆς συγκρίσεως τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τῶν ὀρθοδόξων καὶ διαμαρτυρουμένων λαῶν πρὸς τοὺς καθολικούς. Ποῦ ὑπάρχουσιν ἀσπονδότεροι καὶ ἀμειλικτότεροι ἐχθροὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ ἐν Γαλλίᾳ, τῇ πατρίδι τοῦ Βολταίρου καὶ τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν, καὶ ἐν Ἰταλίᾳ; Καὶ ὑπάρχει μὲν ἀληθῶς πολλὴ διαφορά ἐν ταῖς προτεσταντικαῖς χώραις, Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Ὀλλανδίᾳ, καὶ ταῖς ὀρθοδόξοις, Ἑλλάδι, Τουρκίᾳ καὶ λοιπαῖς ἀνατολικαῖς χώραις, διότι εἶναι φυσικόν, ὅπου ζῶσιν ἄνθρωποι, νὰ συμβαίνωσιν ἐγκλήματα, καὶ διότι καὶ ὁ χριστιανισμὸς δὲν δύναται νὰ μεταβάλλῃ κοινωνίας ἀνθρώπων εἰς πολιτείας ἀγγέλων, ἀλλὰ ἡ διαφθορὰ τῶν καθολικῶν λαῶν, Γάλλων, Ἰταλῶν, Πορτογάλων, μεσημβρινῶν Ἀμερικανῶν, ἡ διαφθορὰ τῶν Παρισίων, τῆς Μεδρίτης, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Ῥώμης ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον. Ὅπου παπισμὸς, ἐκεῖ καὶ ἡ διαφθορὰ, ἡ ὀκνηρία, ἡ ἐκλυσις τῶν ἠθῶν σχετικῶς μεγαλητέρα. Οὕτως ἔχοντος τοῦ πράγματός, ὡς ἡ πείρα καὶ ἡ ἱστορία διδάσκουσι, τίς ποτε ἀνατολικὸς ἐνδιαφερόμενος περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ χρηστότητος καὶ αὐστηρότητος τῶν ἠθῶν τῆς πατρίδος του θὰ ἐπιθύμει καὶ θὰ ἠνεύγετο τὴν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπέκτασιν τοῦ παπικοῦ ζυγοῦ;!

Οὗτοι εἶναι οἱ λόγοι, δι' οὓς οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἀπέκρουσαν ἀνέκαθεν, ἀποκρούουσι καὶ θὰ ἀποκρούουσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα πᾶσαν ὑπὸ τὸν πα-

πισμὸν ὑποταγῆν. Τοῦτο ἄς ἐννοήσωσιν ἅπασι διὰ παντός οἱ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἄς μᾶς ἀπαλλάξωσι τοῦ λοιποῦ τῶν συγῶν αὐτῶν ἐγκυκλίων, προσκλήσεων, παρορμήσεων καὶ παρακελεύσεων πρὸς ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς ὑποταγῆν δηλ. τῆς ἀνατολικῆς ὑπὸ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν. Καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπομεν. Ἐνόσω ὁ ἥλιος διανύει τὴν τροχίαν του, καὶ ἐνόσω σωφρονούσιν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δὲν θὰ εἰσέλθωσι ποτε εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν Ῥώμην!

A. ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΚΥΡΙΑΚΟΣ.

Παράφρασμα. Εἰς σελ. 118 στ. α' στίχ. 38 ἀντὶ Πολυκαρπὸς γράφ. Πολυκράτης.

Ἡ Μικρὰ Κόμησσα'

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΟΚΤΑΒΙΟΥ ΦΕΓΙΕ

ΚΑΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΝ Ε. Δ. ΡΟΪΔΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ζ'.

7 Ὀκτωβρίου.

Παῦλε, συμμερίζομαι τὴν λύπην σου ἐξ ὅλης καρδίας. Ἄφες ὁμως νὰ σ' εἶπω ὅτι, κατ' αὐτὰ τὰ συμπτώματα, τὰ ὁποῖα περιγράφεις, ἡ ἀσθένεια τῆς καλῆς σου μητρὸς οὐδεμίαν παρέχει ἀφορμὴν εὐλόγου ἀνησυχίας. Τοιαῦται ὀδυνῆραὶ ἀλλ' ἀκίνδυνοι κρίσεις εἶναι συνήθεις εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἔτη πολλὰ κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ χειμῶνος. Ἐχε λοιπὸν θάρρος καὶ ὑπομονήν.

Ἐπακούων εἰς τὴν ῤητῶς ἐκφρασθεῖσαν θέλησίν σου ἐξακολουθῶ τὴν διήγησιν τῶν μικρῶν μου βασάνων. Τὰ προαισθήματα τῆς πείρας καὶ τῆς φιλίας σου ἐπληρώθησαν καὶ ἔχω τῷ ὄντι μείζονα ἀνάγκην παρηγορίας ἢ συμβουλῶν. Οὐτε ἡ καρδία οὐτε ἡ συνειδήσις μου εἶναι ἡσυχη, καίτοι ἐξετέλεσα αὐστηρῶς τὸ καθήκόν μου. Πολλάκις μ' ἔρχεται νὰ ζηλεύσω τοὺς ὑπακούοντας ἄνευ ἐνδοιασμοῦ καὶ ἀγῶνος εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ὁμάδας, διώκοντας μόνον τὴν ἡδονὴν καὶ φεύγοντας πᾶν δυσάρεστον. Ὀδυνῆρα τῷ ὄντι βίασάνος εἶναι ἡ συνειδήσις εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον, πρὸ πάντων ὅταν δὲν εἶναι βέβαιος ὅτι ὑπάρχει ὑπερτέρα τις πρόνοια μὴ ἀφίνοια ἀβράβευτον τὴν θυσίαν.

Ἐπανερχομαι ἤδη εἰς τὰς σχέσεις μου μετὰ τῆς κυρίας Πάλμα. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἐξηγήσεως, ἦν σοὶ διηγήθην ἐν τῇ τελευταίᾳ μου ἐπιστολῇ, κατέβαλα πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως περιορίσω τὰς σχέσεις ταύτας ἐντὸς τῶν ὀρίων φιλικῆς οικειότητος, τῆς μόνης κατὰ τὴν γνώμην μου μεταξὺ ἡμῶν ἐπιθυμητῆς. Κ' ἐκείνη δὲ μοὶ ἐράνη κατὰ τὸ σύνθημα εὐδιάθετος καὶ ζωηρά. Παρετήρησα μόνον ὅτι ἡ φωνὴ καὶ τὸ βλέμμα τῆς, ὁσάκις μοὶ ἀπέτεινε τὸν λόγον, μετεῖχον σοβαρῶς τινος εὐπροσηγορίας οὐχὶ συνήθους εἰς αὐτήν. Κατὰ τὰς ἐπομένας ὁμως ἡμέρας, καίτοι ἐξηκολούθησα νὰ φέρωμαι πρὸς τὴν μι-

κρὰν κόμησσαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀδύνατον ὑπῆρξε νὰ μὴ διακρίνω ὅτι εἶχε χάσει μέγα μέρος τῆς συνήθους εὐθυμίας τῆς κατεχομένη ὑπὸ προφανοῦς τινος ἀνησυχίας. Οἱ χορευταὶ ἠπόρουσαν βλέποντες πολλάκις αὐτὴν οὕτως ἀφηρημένην καὶ μηχανικῶς μᾶλλον ἀκολουθοῦσαν ἀντὶ νὰ διευθύνῃ ὅπως πρὶν τὰς ἐσπερινὰς διασκεδάσεις. Πολλάκις εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ στροβίλου ἐλέγετο κουρασθεῖσα, ἀφινεν ἀποτόμως τὸν συγχορευόντα ἄνευ κυρίας καὶ ἀπέσπεροτο συνωφρυνμένη καὶ περιφροντικῶς εἰς γωνίαν τινὰ τῆς αἰθούσης· ἂν δὲ ὑπῆρχεν ἕδρα τις κενὴ πλησίον τῆς ἰδικῆς μου ἐκάθητο ἐκεῖ καὶ ἤρχιζε συνδιαλέξιν τινα ἀλλόκοτον καὶ διακεκομμένην, οἷα ἡ κατωτέρω:

— Ἄν δὲν δύναμαι νὰ γείνω ἀσκήτρια, δύναμαι νὰ γείνω καλογοραία. Τί θὰ ἐλέγετε ἂν μ' ἐβλέπετε εἰσερχομένην αὐριον εἰς μοναστήριον;

— Θὰ ἐπερίμενα νὰ ἐξέλθετε μεθαύριον.

— Τόσῃν μόνον πεποιθήσιν ἔχετε εἰς τὰς ἀποφάσεις μου;

— Τόσῃν μόνον, ὅταν αὐταὶ εἶναι τρελλαί.

— Καὶ μόνον τρελλάς ἀποφάσεις δύναμαι νὰ λάβω κατὰ τὴν γνώμην σας;

— Κατὰ τὴν γνώμην μου χορευέτε ἐξαισία καὶ ὡς τεχνίτης θαυμάζω καὶ θεωρῶ τοῦτο ὡς ἀρετὴν.

— Διατί κολακεύετε τοὺς φίλους σας;

— Δὲν σᾶς κολακεύω, οὐδ' ἔτυχέ ποτε νὰ εἶπω πρᾶγμα τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶναι ἡ ἄδολος ἐκφρασίς τοῦ φρονήματός μου. Μὴ λησμονῆτε, κυρία μου, ὅτι ἐγὼ εἶμαι σοβαρὸς ἄνθρωπος.

— Οὐχὶ ὁμως ὅταν ὁμιλῆτε μαζί μου.

— Δὲν ἐννοῶ τί θέλετε νὰ εἴπετε.

— Πῶς μ' εὐρίσκετε ἀπόψε;

— Μ' ἔθαμβώσατε.

— Τοῦτο εἶναι πολύ. Γνωρίζω ὅτι δὲν εἶμαι ὠραία.

— Δὲν σᾶς λέγω ὅτι εἶσθε ὠραία, ἀλλὰ χαριεστάτη.

— Τοῦτο τὸ δέχομαι, διότι τὸ πιστεύω καὶ ἐγὼ.

Ἀληθῶς ὠραία εἶναι ἡ χήρα τοῦ Μαλαβάρ.

— Ναί· ἀλλ' ἤθελον νὰ τὴν ἴδω ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

— Διὰ νὰ καῖτε καὶ σεῖς μαζί της.

— Τὸ ἐμμανεύσατε.

— Πότε ἀναχωρεῖτε;

— Τὴν ἐρχομένην ἐβδομάδα, πιστεύω.

— Θὰ ἔλθετε νὰ μὲ ἴδῃτε εἰς Παρισίους;

— Ἄν μὲ δίδετε τὴν ἄδειαν.

— Ὅχι, δὲν σᾶς τὴν δίδω.

— Καὶ διατί, ἂν ἀγαπᾶτε;

— Κατὰ πρῶτον λόγον, διότι δὲν πιστεύω νὰ ἐπιστρέψω εἰς Παρισίους.

— Ὁ λόγος οὗτος μοὶ φαίνεται εὐπρόσωπος. Καὶ ποῦ σκοπεύετε νὰ ὑπάγετε, κυρία μου;

— Δὲν ἤξεύρω. Θέλετε νὰ ἐπιχειρήσωμεν περιόδειαν πεζοί, ἡμεῖς οἱ δύο;

— Μετὰ χαρᾶς. Πότε φεύγομεν;

Καὶ τὰ λοιπὰ. Περιττὸν νομίζω νὰ σοὶ παραθέσω κατὰ λέξιν δεκάδα ὁμοίων διαλόγων, τῶν ὁποίων τὴν εὐκαιρίαν ἐπέδωξεν ἡ κυρία Πάλμα εἰς διάστημα τεσσάρων ἡμερῶν, ἐπιθυμοῦσα προφανῶς νὰ καταστήσῃ τὴν συνεννόησιν ἡμῶν ἔτι μᾶλλον ἐγκάρδιον,

ἐνῷ ἐγὼ ἠγωνιζόμην μετ' ἴσης ἐπιμονῆς, ὅπως αἱ συνδιαλέξεις ἡμῶν περιορίζωνται πάντοτε ἐντὸς τῶν ὀρίων τῆς συνήθους καὶ τετριμμένης κοινωνικῆς χαριτολογίας. Ἡ μικρὰ κόμησσα ἐνόει τοῦτο καὶ ὅτε μὲν ἐγέλα, ὅτε δὲ μοὶ παρετήρει μετὰ τινος δυσηρηστημένης ἐκπλήξεως ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐκείνη ἐγένετο σοβαρωτέρα, τόσον ἐφαινόμην ἐγὼ ἐπιπόλαιος.

Πάντα ταῦτα δύσκολον ἦτο νὰ διαφύγωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ζηλοτύπου καὶ κακοβούλου κοινοῦ, τὸ ὁποῖον κατεσκόπευε καὶ τὰ ἐλάχιστα διαβήματα τῆς κυρίας Πάλμα, ἥτις ἄλλως οὐδὲ κόκκον ἔχει ὑποκρίσεως. Παρατηροῦσα ἐνίστε τὴν πληξίν καὶ στενοχωρίαν, ἦν μ' ἐπροξένουν τὰ ἐφ' ἡμῶν προσηλούμενα περιέργα βλέμματα. — «Σᾶς ἐκθέτω, μοὶ ἔλεγε· τώρα φεύγω». Ἐγὼ δὲ καίτοι ζωηρῶς διαμαρτυρούμενος οὐδεμίαν κατέβαλα πραγματικὴν προσπάθειαν, ὅπως τὴν κρατήσω· διότι εἰλικρινῶς καὶ ἄνευ ὑστεροβουλίας ἐπιθύμουν ν' ἀπομακρύνω τὴν κυρίαν Πάλμα, ἐφ' ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν χωρὶς νὰ τὴν προσβάλω. Ἀναγκάζομαι δὲ μάλιστα καὶ νὰ προσθέσω, ὅτι πολλάκις ἐδιάσθη νὰ ἐπικαλεσθῶ εἰς βοήθειάν μου ὅσῃν εἶχα φρόνησιν καὶ σταθερότητα, ὅπως καταστείλω τὸ συμπᾶθος αἰσθημα τὸ ὁποῖον διήγειρεν ἐν ἐμοὶ ἡ ἐρασιμότης, ἡ χάρις καὶ ἡ εὐπροσηγορία τῆς χαριτοβούτου ταύτης γυναικός.

Ἄλλ' ἔρχομαι ἤδη εἰς τὴν σκηνήν, ἥτις ἐπέθεσε τέλος εἰς τὸν ἐπίπονον τοῦτον καὶ μάταιον δυστυχῶς ἀγῶνα. Ὁ μαρκήσιος Μαλουὲ πρὸς ἀποχαιρετισμὸν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, τῆς ὁποίας ὁ συζυγὸς μετέβαινε εἰς τὴν διπλωματικὴν θέσιν του, εἶχε προσκαλέσει εἰς μεγαλοπερεπῆ χορὸν τοὺς ἐπισημοτέρους κατοίκους ὅλης σχεδὸν τῆς ἐπαρχίας. Περὶ τὴν δεκάτην ὥραν τὸ πλήθος κατέκυλξε τὰς ἀπεράντους ἰσογείους αἰθούσας τοῦ πύργου καταστραπτύσσας τὴν ὄρασιν ἐκ τῶν φώτων, τῶν ἀνθῶν, τῶν γυμνῶν ὤμων καὶ τῶν ποικίλων ἐσθήτων. Ἐνῷ ἠγωνιζόμην ν' ἀνοίξω διόδον πρὸς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ, εἶδον ἀντικρὺ μου τὴν κυρίαν Μαλουέ, ἥτις μακρυνθεῖσα ὀλίγον τοῦ πλήθους:

— Λοιπὸν, μοὶ εἶπεν, ἀγαπητέ μου κύριε, ἐστράβωσαν πάλιν τὰ πράγματα;

— Πῶς, εἶπον, τί συνέβη πάλιν;

— Δὲν ἤξεύρω· ἀλλὰ προσέχετε· ὁσφραίνομαι τρικυμίαν. Ἡ ἐμπιστοσύνη μου εἰς τὴν εὐθύτητά σας εἶναι μοναδικὴ καὶ ἀπεριόριστος. Πιστεύω ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν διαψεύσετε. Δὲν ἔχω δίκαιον;

Ἡ φωνὴ τῆς καλῆς μαρκησίας ἦτο συγκινημένη καὶ τὸ βλέμμα τῆς ὕγρον.

— Κυρία μου, ἐσπευσα ν' ἀπαντήσω, θέλω φανῆ ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης ταύτης. Ἀλλὰ κάλλιον ἦτο ἂν μ' ἀρίνετε ν' ἀναχωρήσω πρὸ ὀκτῶ ἡμερῶν!

— Καὶ πῶς ἦτό ποτε δυνατόν νὰ προῖδω ὅ,τι συμβαίνει σήμερον... Σιωπή!

Στραφεὶς τότε εἶδα τὴν κυρίαν Πάλμα ἐξερχομένην τῆς αἰθούσης καὶ σχίζουσαν ὡς θριαμβευτῆς τὰς τάξεις ὑποκλινοῦς πλήθους, θαυμάζοντος τὴν ὄντως ἐξοχὸν κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην κομψότητα αὐτῆς καὶ χάριν. Πρώτην τότε φορὰν ἐφάνη καὶ εἰς ἐμὲ ἡ κυρία Πάλμα πράγματι ὠραία, ἕνεκα ἴσως

